

Bernardi de Valseguer. Sig ✠ num Arnaldi Iterii civium ilderdensis. Testium G. de Guimone.

Berengarius Bardina notarius publicus ilderdensis scripsit hec et hoc sig ✠ num fecit.

(Archivo de la Catedral de Huesca : armario VI, legajo 5.º, perg. núm. 349. Carta partida por el A B C.)

RICARDO DEL ARCO

Correspondiente de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona.

EXPOSICIÓ SOBRE LO LIBRE «DE CIVITATE DEI» DE S. AGUSTÍ

(Continuación)

§ Apres con ell diu e parla de aquests .III. muyts [119 v.] de anells d or e que eren pus leugers a mesurar que a comptar e parle de aquells de pus poch estament que foren morts e desbaratats e que no hauen anells, monsenyor Sent Agusti uol mostrar que hom no pot mils anunciar o fer assaber per coniectura lo nom del comu dels Romans, qui eren morts en aquella batalla que per enuiarlos anells, los quals demostrauen lo nom bre dels nobles e poderosos homens qui hi eren stats morts.

§ Apres quant monsenyor Sent Agusti parla de la gran fratura que hagen de gents, aquesta historia es tractada en Orosi en son .IIII. libre en lo .XXXVI. capitól qui diu que ells enfranquieren (1) los catius, en compraren molts de aquells de qui eren, mas ço qui es mes, Junius qui ere stat creat dictador aplegua tots los bandeiats e tots los crimi-nosos, els obri l asile, ço es, la casa de seguretat, e promete a tots vnitat axi com feu Romolus a la creacio de Roma; per la qual cosa ell aiusta be prop de .VI. homens, mas per ço que aquests no eren gents armes elegits non fahia hom gran mençio. E Valerius Maximus en son primer libre diu que y hac .XX. milia catius comprats que tots feren sagrament de guardar la cosa publicha; e encara diu Titus Liuius en lo .III. libre de la .II. na batalla punicha, que .I. apellat Tiberius Gratus, que hauia sots ell certes legions de gents qui eren catius qui eren apellats volones que ells combatents se poderosament e ardida guanyaren franquesa e libertat.

(1) *Enfrankiv* = hacer franco o libre = libertar. La toponimia neo-latina es muy frecuente con el adjetivo *franco*: Vila-franca, Ville-franche, etc.

§ Apres quant monsenyor Sent Agusti parla de les armes qui foren leuades dels temples per armar aquets catius e aquetes nouelles gents. Orosi o met per tal manera matexa en son .IIII. libre en lo capitol dessús allegat; e sis fa Anneus Florus en lo .II. libre de son Epitome en lo capitol *de bello punico*.

§ Apres quant ell parla de la falta de l argent qu ells hauien e de la ordinacio que es fee en ço, es a dir, con lo tresor comu de que hom pagaua les gents d armes falli, es assaber, quels ordonaren que cascu metes auant ço que hauia de finança e primerament los pus grans per donar eximpli als poch; e fou ordonat per ço que fallia tantes de gents d armes con de nauilis que tot lur [120] auer ells portassen al tresor publich qui es apellaua *Erarium*, qui es diriuat de *Aram* per tal manera que a cascu no romas sino .I. na bulla o sagell e atrestant a sos fills, ço es un, senyal que peniaua a lurs colls com hom pot a present ueure aquests scuts e los altres senyals que hom penia als colls, e a lurs filles e mullers sino .I. na onza d or a cascuna e .I. na liure d argent qui fa a nostro compte .II. marches. E com als Senadors fes dupte com aquesta cosa se pogues fer Valerius Lauinius qui lauors ere consol respos e dix que tot axi com l offici de magistrat anaua deuant lo Senat en honor, e lo Senat deuant lo poble, axi ere mestre quels se posassen los primers als perills e que los primers hi posassen lo lur, per ço que lo poble e los sotils hi prenguessen eximpli, dels quals ells eren mestres e governadors. E ordona que l endema ells uenguessen en la plaça deuant lo poble, donassen e posassen lurs riqueses per aquesta manera per donar eximpli als altres ab algunes altres ofrendes que ells feren per lurs çerimonies e sacrificis, axi com lurs deus, e les galiçes, e ornaments per administrar. E axi o feeren, axi con diu Titus Liuius en lo .XI. libre de la .II. na batalla punicha, e diu que lla fou aportat tant or e tant argent que çells qui eren ordonats a reebrelo e a scriure ço que reebien que hom fahia al tresor de la cosa publicha, los quals eren apellats .III. homcns, en lati *Triumvir*, no pogren sufferir ne metre en scrit lur reebuda. E iatsia que hom digua que aquesta cosa fou feta tentost apres la uenço de Cannes. Axi com Orosi o met en son .IIII. libre. Tota ueguada aço con monsenyor Sent Agusti parla en aquest capitol no feu fet entro apres la mort dels .II. Scipions, qui foren mort en Espanya per Asdrubal frare de Anibal, con nos hauiem perlat aci dessús en aquest capitol, ço es assaber, .IX. anys apres lo començament de la .II. batalla punicha, la qual cosa fou feta per la actoritat de Claudius Marcellus e de Valerius Lauinius consols. E diu encara Orosi en aquest loch que malauanturat temps que los Romans cren axi afeblits que apenes [120 v.] hom tenie quels se poguessen deffendre en lur terra, tant eren afeblits de força e de poder. No res menys hauien tantes batalles ultra la mar ab aquella de Italia, ço es assaber, .I. na en Macedonia contra lo molt poderos lo Rey Phelip, l altre en Espanya contra Asdrubal frare de Anibal, e l altre en Çerdenya contra ells, e l altre contra Asdrubal qui ere duch de aquells

de Cartage. E tota uegada axi con diu Orosi uengren ells a cap de aquelles batalles (1).

* * * (2)

Mas en tots aquests mals de la .II. na batalla punicha no fou res pus miserable ni pus digne de querimonia miserable, que fou la fi e la destroccio dels Segontins. Car certes aquella ciutat de Segonça en Espanya ere molt amiga al poble roma e dementre que guarda e serua a ells sa fe fon destroyda. Lavors Anibal, rompuda la pau e lligues que hauia ab los Romans, çerca causes e occasions per les quals ell los comogues a guerra. E per ço cruelment assetia la ciutat de Segonça. La qual cosa tentost con se sabe e fou dit en Roma, ells enuiaren lurs legats a Anibal, per ço quell se partis d'aquell setgc. Lo qual no n feu mencio, ans los menysprea. E per ço los dits missatgers se n partiren e s en anaren a Cartaga on ells feren lur querimonia de la liga que Anibal hauia rompuda. E com res no poguessen finir de be, tornaren en Roma. E dementre que aquestes trigues (3) se fahien, ço es, que los missatges dels Romans anauan a Anibal e a Cartage (4), aquella mesquina de ciutat molt richa e molt basta (5), plantada de tots bens, e molt amada per los Romans e per la lur cosa publicha, lo .VIIIe. e .IX. mes, apres que fou assetiada per Anibal e ses gents, fou destroyda. La destruccio de la qual es error (6) de legir quant mes de escriure; empero io n fare breu mencio, car aquesta cosa molt pertany a aço de que tractam. Primerament ella deffalli per fam, e fou tal la fam, que hom fa testimoni que molts de la ciutat menieren las carns dels corsos morts de lurs propries gents. E apres ço que ella [121] fou uiada e desemperada de totes parts e de totes coses, per ço que ella no uingues en mans de Anibal e que per ell no fos catiuada, ells feren .I. gran foch publicament en mig de la ciutat; e en lo qual foch

(1) Sobre esa serie de citas del *Trasladador* y acontecimientos que comenta con sus diversas opiniones, véanse las observaciones al cap. XXI de *Tit. Liv.*, en la obra que utilizamos, publicada bajo la dirección de M. NISARD, pág. 875 y sig.; en ellas se sigue punto por punto la ruta de Anibal, señalando al mismo tiempo las diversas fuentes de que se ha servido Tito Livio, siendo las principales *Polibio, Fabio, Celio, Cincio*, etc.

(2) Falta la Rúbrica del capítulo XX, aunque hay el espacio en blanco correspondiente a dos líneas.

Texto latino: *De exilio Saguntinorum, quibus propter Romanorum amicitiam pereuntibus dii Romani auxilium non tulerunt.*

Vid. BOLETIN, año XIII, n.º 52, p. 258: *Que la exida e fi dels Segontins, als quals los deus dels Romans no feren neguna ajuda, iatsia que fossen perduts per amor dels Romans.*

(3) Palabra más corriente todavía en su forma verbal: *trigar = lardar; triga = tardanza.*

(4) Adición inútil del *trasladador*, pues de sobras claro es el texto latino: *Dum hae morae aguntur, misera illa....*

(5) *Vasta*. Casi á cada proposición el *trasladador* añade algo de su propia cosecha, adición la mayor parte de las veces totalmente inútil, pues, además de no aclarar el texto, destruye la belleza del laconismo agustiniano.

(6) *Horror*. Lat. *horroris est = horroriza.*

ardent· ells nafrant e matants se, si gitaren ab tota lur familia e lurs mullers e lurs infants (1). § Açí degueren hauer fet alguna ajuda lurs deus glots (2) e obscurs (3) qui entenen e pensen als grassos sacrificis e desceben les gents per la obscuretat de lurs respostes decebedores; açí haguessen ells fet alguna cosa a aquella ciutat qui ere molt amiga del poble roma si ells li haguessen aydat e soccorregut e no haguessen soffert que aquella ciutat que, per guardar sa fe peria, fos perida. Sens dupte ells foren mijançers quant la dita Segonça ab la cosa publica de Roma fou iunyida e ligada. § Aquella donques ciutat, guardant sa lealtat lealment, ço que hauia promes a tenir obseruant, per Anibal desleal e sa ley alcat trencant, es stada assetiada, presa e guastada (4). § Aquests deus qui, apres aquesta destruccio de Segonça, espantaren Anibal per lamps e per tempestes, quant ell fou molt prop de Roma, en tal manera que l'ne feren partir e tornar enrera, haguessen fet en senblant manera primerament quant Anibal fou deuant Segonça, hom tengra que ells hagren feta alguna cosa; e yo gos dir que aquells deus hagueren pus honestament mostrat lur poder de ayres e de tempestes contra Anibal per deffendre los amichs dels Romans qui pericn, per ço qu ells no uolien falsar la fe e les lligues que hauien ab ells e qui lauors nò hauien alguna ajuda d ells que per los Romans, qui eren rics e poderosos e qui s combatien per ells mateys contra Anibal. Si *donques* aquests deus fossen guardians e deffenedors de la gloria e *beneuyrança* dels Romans, ells degren hauer leuat axi gran crim *de la miseria* que fou en la destruccio de la ciutat de Sagonça. § *¿E con creu hom donques a present e follament que aquests deus haguessen defesa Roma de esser destroyda per Anibal, los quals no pogren socorrer a la ciutat de Segonça, per ço que ella no fos perida per la amistat que hauia als Romans?* § Si lo poble dels Sagontins fos crestia [121 v.] e per la fe euangelical ells sofferisen

(1) Texto lat.: ... *in quem (rogum) ardentem ferro etiam trucidatos omnes suosque miserunt.*

(2) Texto lat.: ... *dii helluones* ... que es la lectura seguida por Migne, los de Lou. y por nuestro autor al traducir *glots* = *glotones, comilonos*. Lo mismo Roys y Roças, edic. cit., p. 85 ... los dioses *glotones*.

Otras ediciones: *duelliones* = *rebeldes, pendencieros*.

(3) Texto lat.: *nebulones* = *embusteros, enredadores*.

Roys y Roças ed. y lug. cit.: *embusteros*.

(4) Párrafo obscuro por exceso de imitación del estilo é hipérbaton de S. Agustín. Véase el texto latino, la traducción de Roys y Roças y el texto catalán:

Custodiens itaque fideliter quod ipsis praesidiibus placito iunxerat, hinc viuxerat, iuratione constrinxerat, a perfido obsessa, oppressa, consumpta est.

Aquella donques *ciutat*, guardant sa lealtat lealment, ço que hauia promes a tenir *obseruant*, per Anibal desleal esa leyaltat *trencant*, es stada assetiada, presa e guastada,

Asi que por guardar fielmente lo que, presidiendo ellos, auia vnido con voluntad, ligado con *amistat*, y apretado con juramento, fue cercada, ocupada, y assolada por vn perfido y *fementido*.

El copista no debió entender el texto al transcribir: sa *ley alcat trencant* = *leyalitat*.

algunes tals coses, empero que ell mateix nos destrouís ab ferre ne ab foch, mas ten solament per la fe del Euangeli, ell fos stat destròit e ell hagues aço soffert ab tal esperança ab que hagues cregut en Ihesu Xpist, no haguera pas per guardo e loguer de breu temps mes loguer e salari perdurable. § ¿Mas que ns respondran los deffensadors e escusadors de aquests deus dels Segontins, qui foren perits, los quals per aço son demostrats e ahorats (1) per ço que la beneuyrança e felicitat de aquestes coses transitories que passen e perexen sia per ells donada, sino ço que hom pora dir de la mort de Regulus, del qual nos hauem altre ueguada perlat? ¡Quals marauelles! (2) no y ha altre diferencia sino que Regulus no ere sino .I. hom e Segonça ere tota .I. na ciutat; e de cascun d aquests la causa de lur destruccio fou conseruacio de la lur fe. § Per aquesta causa, ço es, per guardar sa fe, uolch Regulus a sos enemichs tornar, e Segonça no y uolch passar, ¿Donques la fe conseruada la ira dels deus ha prouocada e irritada? o los deus ajudans no poden axi perir los homens com les ciutats? Elegesquen qual se uullen. E si aquests deus s enfellonexen ab aquells qui tenen e guarden lur fe, ¿que sera dels maluats homens periurs e sens fe per los quals ells sien adorats? (3) § Si donques aquells deus estants en lur ajuda, los homens e les ciutats son turmentats de molts e greus turments, per los quals ells poden perir, aço es follia de adorar los con ells sien adorats sens negun fruyt de felicitat o beneuyrança. Lexense donques d enfellonir aquells *qui cuyden* que sien desauenturats per ço com han perdut lo *sacrifici a lurs* deus. Car axi be los deus no ten solament presents ans ... (4) estants e fauoreiants porien ells no ten solament murmurar de lur miseria e catiuitat, axi con fan a present, ans porien perir del tot axi con feren Regulus e los Segontins, qui finaren per orribles turments.

Exposicio sobre aquest capitol. Lo trasladador.

En aquest .XX. capitol monsenyor Sent Agusti tracta del mal que sufferiren los Romans e lurs amichs en lo [122] temps de la .II. na batalla punicha, e es de la destruccio de Segonça e dels Segontins qui ere .I. na ciutat en los termens d Affricha (5) e que tota ueguada ere amiga e companyona del imperi de Roma. E fa .II. coses monsenyor Sent

(1) Texto lat.: ... qui propterea coli perhibentur, qui propterea colendi requiruntur...

(2) Esta exclamación no está en ningún texto de los que usamos.

(3) Este párrafo dice lo contrario del texto latino: Si enim fidei servatae irascuntur illi dii, *quaerant perfidos* a quibus colantur... *Roys y Roças*, edic. cit.: «Porque si se ofenden estos dioses con la fe guardada, *busquen a los perfidos* y fementidos que los adoren». Este traductor ha preferido la forma activa (*que los adoren*) á la forma pasiva del texto (*a quibus colantur*).

(4) Imposible la lectura.

(5) Creemos casi inoportuno advertir que el *trasladador*, ó más bien el copista, andaba distraído en exceso.

Agusti en aquest capítol: Primerament posa la destrucció de Segonça. Segonament se dreça contra lurs deus e ls repren e s traú escarn de ço que ells nol s pogren aydar. La .II. na part comença o diu. Si haguessen fet alcuna cosa lurs deus glots etc. Quant a la primera part de la destrucció, la istoria es assats clarament posada per monsenyor Sent Agusti; e axi la toca Orosi en son .IIII. libre en lo .XXXII. e .XXXIII. capítols e diu que aço fou .D.e.XXXIIII. anys apres la creació de Roma. E quant monsenyor Sent Agusti parla de la pau e lligues entre los de Cartaga e los Romans, la qual Anibal trenca apres la primera batalla punicha, es assaber, que apres aço en la edat de .IX. anys, axi com nos hauem dit dessus, Anibal hac uotat de fer guerra als Romans la pus tost que ell poria auanças de metre son sagrament a effete. E per ço que ell sabia la ciutat de Segonça com dit es esser amigua e companyona dels Romans, e si ell la assetiaua los Romans los uendrien socorrer, ell assetia aquella ciutat per cercar e hauer accasí de hauer guerra contra los Romans. E primerament combate les uiles uehines e subiectes a aquella ciutat de Segonça, les quals no eren de la lliga dels Romans, e apres destroy aquella ciutat de Segonça, axi com diu Titus Liuius (1) en lo primer libre de la .II. na batalla punicha. E diu encara que com los missatgers de Roma uengren per dirli que ell se partis del dit setge de Segonça, ell comença a traure escarn d ells e los dix que *el havia* tant a fer de ses batalles que ell no podie entendre *a ells*; los quals d alli s en anaren a Cartaga e no feren res e *per ço sen* tornaren a Roma. Pendent lo qual temps, la ciutat de Segonça fou destroyda e s cremaren ells e tots lurs bens, iatsia que y hagues .I. escuder de Anibal qui ere de lur amistat, lo qual los promes, ab que ells uolguessen retre a Anibal la ciutat e lurs bens, de deliurar lurs corsos e donarlos terra e loch per hedificar vna altra [122 v.] ciutat. E diu encara Titus en aqueix mateix loch que en lo desbarat de aquella ciutat los Romans reeberen gran blasme e gran uilania per ço con no li acorreueren e la lexaren en tal manera perdre e destruir, qui ere lur companyona e amiga.

§ Apres quant monsenyor Sent Agusti parla contra lurs deus els apella *digelluones* e *nebulones* (2), ço es, glots e deuorados e que no poden esser sadollats, ell o diu per ço que hom nols podie satisfer de prou grans sacrificis ne assuauar per aquells, e desijauen e cobeiauen tots iorns que hom los fees pus grans. E diu que si ells poguessen, ells los degren hauer defesos contra aquells de Cartage, considerant que ells eren stats causa e mijania (3) del sagrament e de la lliga qui ere stada feta a aiunyar la companyia dels Romans e dels Segontins.

(1) *Tit. Liv., H. R.* lib. XXI, cap. VI-XV.

(2) ... *diu helluones atque nebulones*; ya en la nota 2 de la página 553 hemos indicado la variante y el sentido.

(3) *Mediadores*.

§ Apres quant monsenyor Sent Agusti parla dels deus qui espantaren Anibal deuant la ciutat de Roma, aço es vna istoria la qual posa Titus Liuius (1) en lo .VI. libre de la .II. na batalla punicha e Orosi en lo .XXXVII. capitol del .IIII. libre, la qual es tal que, .X. anys apres que Anibal fou entrat en Italia, ell se parti de Campanya e uench deuant Roma e mete son setge a legua e mige prop e caualcaven ses osts tro a la porta Colina (2); la qual cosa esbalay en tal manera los Romans que ells muntaren als murs de la ciutat e portaren pedres per deffendrela, e hauien deliberat de no exir, quant Gneus Fuluius e Scipio, qui eren consols de Roma, per lo temps exiren contra Anibal; e axi com les osts d una part e d altre se acostaren per combatre, vna axi gran plua e grossa pedrusca o *calebraxo* (3) mesclada caygueren del çel que tart los fo que cascu *sen pogues* tornar a ses tendes ab totes lurs armes solament; e *assats prop tost* que lo temps fou reposat, retornaren al camp *per aiustarse*, mas abans qu ells fossen acostats, caygue altre uegada vna tempestat pus gran que la primera qu els esbalay en tal manera que couench que s en tornassen tots sens combatre. On Anibal dix lauores que ell hauia uolentat de uencre los Romans mes ell no hauia lo poder, e quant hauia lo poder ell no hauia la uolentat (4). E aço dehia ell per lo desbarat de Cannes; car si lauores [123] hagues uolgut perseguir los Romans no fora stat iames nouelles dells. E aquesta istoria met notablement monsenyor Sent Agusti contra los Romans, qui dehien que, per saluar Roma, lurs deus hauien feta aquella tempestat. § Ara mostra monsenyor Sent Agusti que si *ells* hauien aquest poder, ells degren hauer molt mils fet aquestes tempestes quant Anibal ere deuant Segonça, la qual no s podia ben deffendre axi com Roma, e si ere companyona e amigua dels Romans; per que appar que ells no poden aquestes coses atribuir a lurs deus mas a nostro Senyor, que no uolch que lauores fos destroyda, axi con diu Orosi en lo loch dessus a llegat en lo .XXVIII. capitol on hom o pora ueure pus lonch clarament.

Apres quant monsenyor Sent Agusti parla de Regulus ian hauem perlat dessus en lo .XVI. capitol e en lo .XV. capitol (5) del primer libre.

(1) *Tit. Liv., H. R.*, lib. XXVI, cap. XI.

(2) *Tit. Liv., H. R.*, lib. XXVI, cap. X. «... ipse (Annibal) cum duobus millibus equitum a porta Collina usque ad Ilerculis templum est progressus.

(3) *Calebraxó*, ó *calabrujó*, *calamarsada*, *granizo*. Véase la palabra *calabrujó* en el «Diccionario Aguiló».

Tit. Liv., H. R., lib. XXVI, cap. XI. «... imber ingens grandine mixtus in utramque aciem turbavit...

(4) *Tit. Liv., H. R.*, lib. XXVI, cap. XI. «auditaque vox Annibalis fertur «Potiundae sibi urbis Romae modo mentem non dari, modo fortunam».

(5) El cap. XV verdaderamente se refiere a Régulo: *De Regulo, in quo captiuitatis, ob religionem etiam sponte tolerandae, exstat exemplum: quod tamen illi deos colenti prodesse non potuit.*

.XXI. capitol. Com la ciutat de Roma fo mal regonexent dels bens que li havia fets Scipio, qui ls deliura d aquells de Cartage, e en quals costumes ella vivia, e s governava, en lo temps que Salusti la (destroy) (1) descriu havia stat molt bona.

Altra ueguada entre la .II. na batalla de Cartage, en aquest temps don Salusti diu que los Romans se governauen per molt bones costumes e per molt gran concordia (e certes io n trespas moltes coses quant yo pensa la manera de la obra que yo he empresa); en aquest mateix temps, doncs, de aquestes molt bones costumes e de molt gran concordia, aquest molt noble Scipio qui tant fou a marauellar e a loar, lo qual deliura Roma e Italia de Anibal, e acaba e mete a fi aquella .II. na batalla punicha ten horrible *ten danyosa* (2) e ten perillosa que uence Anibal e subiuga Cartage, *la vida* del qual, segons aço que hom troba escrita de sa *iouenesa*, es tota dedicada als deus e nodrida en temples, e partis de Roma *per* la accusacio de sos enemichs e lexa la terra que per sa *uador e saber* havia saluada e deliurada, e s en ana a star en lo castell de *Linterna* (3), on ell acaba lo romanent de sos dies e lla fina sos dies, ne per null temps despuys ne hac desig de entrarhi apres son gran triumpho o uictoria. E tant li desplague que hom fa testimoni [123 v.] que, ans de sa mort, ell mana que quant seria mort que son cors no fos portat per soterrar en aquella ciutat desconexent, ço es a dir, en Roma que ere stada axi desconexent dels grans bens que ell li havia fets. § Apres lauores s esdeuench que, quant primerament Gneus Manlius proconsol de Roma hac hauda uictoria de .I. na gent qui eren apellats Gallogreçi (4) e ell e ses gents foren retornats a Roma, la luxuria e sobrefluitat desija, ço es, sobrefluitats dels uiures e de uestiments e d altres delits que les gents del dit Gneus Manlius hagren apres en Asia, uench e fou

(1) Sobre esta palabra y contraria el texto. *Caput XXI. Quam ingrata fuerit Romana civitas Scipioni liberatori suo, et in quibus moribus egerit, quando eam Salustius optimam fuisse describit.*

(2) Texto lat.: ... tam horrendi, tam exitiosi, tam periculosi...

(3) Texto lat.: ... in oppido Linternensi egit reliquam complevitque vitam... V. *Tit. Liv., H. R.*, lib. XXXVIII, cap. LII, «...in Linternum» concessit... cap. LIII. «Vitam Linterni egit sine desiderio urbis». *Literna*, población de Campania, cerca de la actual *Torre di Patria*.

Sobre Scipión y su villa en Lítorna, vid. *Epist. LXXXVII. Exemplo Scipionis utens, notat balnearum Luxuria, subiiciens de sationibus et insationibus quaedam oblectabilia senescenti. Lucii Annei Senecae ad Lucilum epistolarum liber tredecimus. L. ANNEI SENECAE OPERA...* per *Erasm. Rot.*, Basileae, 1529. Of. Frob., p. 182.

(4) *Tit. Liv., H. R.*, lib. XXXIX, cap. VI y sig.; especialmente XXXVIII, c. XVI, y sig. La *Galia-Grecia* o *Galacia*, comprendía la parte oriental de la antigua Frigia, del Helesponto y el norte de la Grande Frigia. Sus moradores, de origen, céltico, descendían de la región comprendida entre el Danubio y los Alpes.

V. *Los Orígenes del Cristianismo*, cap. III, del tomo V, por Mgr. *Le Camus*. Trad. por el Dr. J. B. Codina. — Barc. 1909. H. J. Gili.

exercici a Roma; la qual se pres ardenment en tal manera per los Romans que la lur fou pijor que tot enemich, ço es, que aquella luxuria, aquests delits e aquestes superfluitats agreuiaren mes a les bones costumes dels Romans e feceren mes de mal a Roma que tots altres enemichs no pogren hauer fet (1). § Lauores se pareguen e foren primerament uists e fets a Roma los lits daurats que hom apella en lati: *Lectigerati* (2) e uestiments uermells e de diuerses colors (3); lauors foren amenats als dinars e als sopars fembres inglaresses qui iugauen de saltirions e son apellats en lati *psaltrie* (4) e altres coses oltrososcs e delitoses, don hom usa per maluada costuma § Mas a present io he ordonat a parlar dels mals intollerables que los homens soffiren, e no pas de aquells qui fan per lur uolentat. Donchs ço que aquest Scipio qui per los enemichs seus romans los quals hauia deliurats de Anibal lexant sa terra e morint fora d'aquella, *perleneix* (?) mes a aço don nos parlam, ço es assaber, per que los deus dels Romans qui no son adorats si nò per la beneuyrança terrenal, *ne ells* ordonaren ne li reteren per lo seruir que ls fen, quant destorba Anibal de destruir lurs temples § Mas per ço que Salusti diu *que* en aquell temps les costumes dels Romans foren molt bones, per ço io he fet memoria de la superfluitat e luxuria de Asia, per ço que hom entenga que ço que Salusti diu de aquests temps beneuyrats, ell entenia que eren molt bons en l'esguart e comparacio dels altres temps; les quals bones costumes [124] foren del tot perides per les grans e greus discordies qui lauores eren entre ells. Car adonchs, ço es, entre le .II. na batalla de Cartage e la derrera fou feta e donada a aquella ley que hom apella Voconia, per la qual fou uedat que neguna filla no succehis, ne null hom non fees son hereu, iatse sia aço que non hagues si no .I. na (5). Io no se si hom

(1) Párrafo inconsideradamente ampliado en menoscabo de su misma claridad.

(2) Texto lat.: «Tunc enim primum *lecti aerati*, et *pretiosa stragula* visa perhibentur: tunc inductae in convivium *psaltriae*, et alia licentiosa nequitia.»

Rois y Rocas, Edit. cit.: «Porque entonces, dicen, que fue la primera vez que se vieron *lechos labrados de metal y preciosos tapetes*. Entonces se comenzaron a usar en los banquetes *moças que cantaban*, y otras licenciosas desembolturas.

Tit. Liv., H. R., lib. XXXIX, cap. VI. «Luxuriae enim peregrinae origo ab exercitu asiatico inuenta in urbem est. Ii primum *lectos aevatos, vestem stragulam pretiosam, plagulas, et alia textilia*... Tunc *psaltriae* sambucistriaeque, et convivalia ludionum oblectamenta addita epulis...»

Lecti aerati = lechos o triclinios de pies de *bronce*. Dice *Nisard* en una nota á este capítulo, en la edición de Tito Livio de que nos servimos (tomo II, pág. 843): «Un manuscrit porte *lectos auratos*, ce qui n'est peut-être pas une leçon à négliger». Cuya lección de Tito Livio tenía tal vez presente nuestro autor al traducir *lecti aerati* de S. Agustín por *lits daurats*.

(3) Del texto sólo se deduce que se introdujo el uso de *tapetes, cubrecamas, capas*, etc., que todo esto significa la palabra *stragula*. Vid. *N. Theil, Grand Dictionnaire de la Langue Latine*, Paris, 1862, Didot.

(4) Del griego *Ψάλτριά*, mujer que tocaba el salterio, instrumento de cuerda parecido a la citara. Se usaba como término genérico.

(5) Texto latino: «... *lata est etiam illa lex Voconia, ne quis haeredem feminam faceret, nec unicam filiam*.»

Tit. Liv., H. R., lib. XII, cap. XXIX, 54.

pot pensar neguna pus iniqua ley que aquella. En aço en tot aquell entrauall de temps la malauentura de aquestes dues batallas ciuils fou pus tollerable. Car ten solament lur ost de fora ere aminuada per batallas, mas confortaues de les uictories; e lauors en Roma nos esforçauen nulles discordies tals ne axi com hauien fet abans. § Mas en la derrera batalla punicha per la empresa e esuahiment que feu l'altre Scipio a la ciutat de Cartatge, la qual ere contraria e enuiosa al imperi roma, ella fou tota destroyda e reuersada tro al fonament, per que aquest Scipio hac lo nom d'africha; per que s'esdenench que d'alli auant la cosa publica de Roma fou axi oppremuda e encoruada de mals que, per la prosperitat e seguretat de les coses per les quals lurs bones costumes foren molt marauellosament corrupudes, de la qual corrupcio uengren aquest s mals, e apar que la destruccio de Cartage axi feta nogues mes als Romans, que no ls hauia agreuiats auants quant ella los ere contraria e entegrè (1). De tot aquest temps, ço es assaber, despuys la destruccio de Cartage entro al temps de César August, lo qual lauua lo governament o regiment de la cosa publica, que lenores se fahia per consols, per ço ... (2) lur oppinio mateixa nols semblaua esser gloriosa mas ... (2) e plena de dolors, de turments e de morts e esser maluadament governada o regida e que sa libèrtat e franquea aminuaria de dia en dia, e ere axi que languien e sens uertut e que ... (2) e romas tot al iutiament real, ço es, que axi com a Rey ordona sols a son pler de tot l'imperi. E restaura e renouella la cosa publica la qual ere cauguda en uallea acostumada. E pendent tot aquell temps hi hac tantes de guerres e de tempestes [124 v.] causades de moltes e diuerses causes; de aço io men call. E axi mateix me cayll los ontosos o minuosos acorts e conuinençes desonorables e plens de diffamacio quells feeren a la ciutat de Numança que ara es nomenada en Castella Merida Certes los polls sen uolaren de la coua. E axi com ells dien donaren maluada significança contra Mantinus lo consol § Altres axi mateix aquella procha ciutat se eren abans combatuts per maluades sorts e adeuinaments e axi com per tants depnatges ella hauia ia tant treballat e fet tants de esuahiments e de grans combatiments a la ost dels Romans que ella hauia assetiada que aço dona gran pahor e

(1) Párrafo muy claro en el texto latino: «ac deinde tantis malorum aggeribus oppressa Romana respublica, ut prosperitate ac securitate rerum, unde nimium corruptis mala illa congesta sunt, plus nocuisse monstretur tam cito aversa, quam prius nocuerat tam diu aduersa Carthago.»

Trad. de Roys y Toças: «Pero en la última guerra Púnica de un impetu fue asolada de rayz la emula, y competidora del Imperio Romano, por el otro segundo Scipion, que por esto se llamó por sobre nombre, el Africano, y desde este tiempo en adelante con tantas auenidas de trabajos, y calamidades, fue combatida la Republica Romana, que se prueua, que con la prosperidad, y seguridad, de donde corrompiendose demasiado las costumbres, nacieron a montones aquellos males, hizo mas riza, y daño Cartago con su subita ruyna, que lo que auia hecho en tanto tiempo, manteniendose en pie contra su enemigo.»

(2) Ininteligible el texto por lo carcomido del pergamino.

gran esbalayment a la cosa publica de Roma. § Y om call axi mateix de ço quels altres prínceps romans anaren contra aquella ciutat que hagren axi mateix maluada significança per ahuir, mas axi mateix con yo he dit, yo lexare totes aquestes coses.

DR. GUMERSINDO ALABART

(Continuará.)

NOTICIAS

Ha fallecido el académico correspondiente en Zaragoza D. Hipólito Casas y Gómez de Andino, nombrado en 1905. Se tienen noticias indirectas de haber también dejado de existir el correspondiente en Viena de Austria, D. Luis Tallockzy, nombrado en 1896. La Academia ha hecho constar su sentimiento por estas sensibles pérdidas.

El día 12 de noviembre se ha celebrado en el Salón del Consejo de la Universidad la sesión solemne y pública de recepción del académico electo de número Dr. D. Luis Segalá y Estalella, ocupando la vacante del Dr. Balari y Jovany. Concurrieron representaciones del Excmo. Señor Rector de la Universidad, del Excmo. é Ilmo. Sr. Obispo de esta diócesis, del Excmo. Sr. Alcalde de este Ayuntamiento, de las Academias de Ciencias, Bellas Artes y Jurisprudencia y del «Institut d'Estudis Catalans» y Ateneo Barcelonés. Trató, en el discurso reglamentario, de la personalidad literaria del Sr. Balari, contestándole en nombre de la Corporación, D. José Pella y Forgas, presidente de la misma.

Otra sesión solemne y pública se ha celebrado en el indicado Salón del Consejo el día 17 de diciembre, para la recepción del académico, también electo, Dr. D. Francisco Barjau y Pons, nombrado para la vacante del Sr. Miquel y Badía, con asistencia de representantes de las mismas autoridades y corporaciones citados en la sesión anterior, y además de las Academias de Medicina y de la Lengua Catalana. El discurso de entrada sobre el tema «Rabí Yedaiah Hapenini», fué contestado, en nombre de este Cuerpo literario, por el académico Dr. D. Juan B. Codina y Formosa.